

**Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії**

Здобувачка ступеня доктора філософії Наталія ПЕТРЕНКО, 1977 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 1999 році Одеську державну юридичну академію і отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Правознавство» та здобула кваліфікацію юриста, з 17 червня 2008 року працює на посаді судді Господарського суду Одеської області, виконала акредитовану освітньо-наукову програму Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України, м. Одеса (ОП 37284 Право (081 Право)).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України, м. Одеса від «18» березня 2025 року №570-10 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради **Ігоря АНДРОНОВА**, д.ю.н., професора, професора кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензентів: **Наталії ВОЛКОВОЇ**, д.ю.н., професора, професора кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;
Іллі БУТА, к.ю.н., доцента, доцента кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційних опонентів: **Тетяни ЦУВІНОЇ**, д.ю.н., доцента, завідувача кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (24.04.2025 присвоєно вчене звання професора – атестат професора кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права АП №0067799 від 24.04.2025);
Олени ЗАХАРОВОЇ, к.ю.н., доцента, доцента кафедри цивільного процесу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

на засіданні 09 травня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Наталії ПЕТРЕНКО на підставі публічного захисту дисертації «Судовий штраф в цивільному процесі України, країн Європи та США» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано в Національному університеті «Одеська юридична академія», м. Одеса.

Науковий керівник – **Неллі ГОЛУБЄВА**, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

В результаті наукового дослідження одержані такі висновки та результати, що мають наукову новизну, полягає в тому, що дисертаційне дослідження є

кваліфікованою науковою працею, у якій вперше у вітчизняній цивільно-процесуальній доктрині запропоновано концептуальний підхід до судових штрафів як форми процесуального примусу та засобу судового контролю за виконанням судових рішень. Внесок дисертантки в наукову розробку цих проблем полягає у формулюванні нових теоретичних концепцій, уточненні характеристик судових штрафів, а також у розробці рекомендацій для практики правозастосування і пропозицій щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства України. Зокрема, наукова новизна дослідження відображена в таких основних положеннях:

вперше:

- доведено необхідність розмежування в рамках вітчизняного процесуального законодавства зловживання сторонами процесуальними правами та прояв неповаги до суду як самостійних підстав для застосування судом засобів процесуального примусу;

- обґрунтовано доцільність закріплення у процесуальному законодавстві, а не законодавстві про адміністративні правопорушення, підстав та порядку притягнення особи до відповідальності за неповагу до суду, що вчинена в ході судового провадження, із врахуванням досвіду іноземних юрисдикцій та практики ЄСПЛ, адже недосконалість законодавства про адміністративні правопорушення не надає особі належного рівня процесуальних гарантій та не сприяє передбачуваності судової процедури;

- виокремлено характерні особливості інституту судової неустойки (астрента) у законодавстві досліджуваних країн, які відрізняються щодо підстав накладення штрафу, порядку розгляду питання та розміру штрафних виплат астрент не може бути накладено, якщо основним зобов'язанням, за яким відбувається стягнення у судовому порядку, є зобов'язання сплатити грошову суму (Італія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди). 2) навпаки, астрент може накладатися, коли обов'язками, що впливають з судового рішення, є не лише обов'язок вчинити або утриматися від вчинення певної дії, але й обов'язок сплатити грошову суму (Франція, Польща);

- визначено особливості накладення штрафу на іншу особу, ніж ту, що допустила порушення, у правовідносинах адвоката з клієнтом: по перше, обмеження відповідальності сторони, яка представлена адвокатом, оскільки саме адвокат визначає обґрунтованість позиції клієнта та стратегію (США та Італія); по друге, сторону може бути притягнуто до відповідальності у випадку зловживань, допущених її представником (Польща), та доведено більшу ефективність закріпленої вітчизняним процесуальним законодавством моделі, за якої суд у випадку зловживання процесуальними правами з урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника;

- запропоновано у випадку накладення на особу штрафу у значному розмірі застосувати ідею єдності міжнародно правових актів про права людини та розширення процесуальних гарантій, які реалізовано в правових позиціях ЄСПЛ. Для чого доцільним буде закріпити у процесуальному законодавстві обов'язковість усного слухання з питань накладення судового штрафу на особу, особливо у справах, у яких учасники в судові засідання не викликаються, чим забезпечити особі право на захист та публічність розгляду справи;

- запропоновано поширити заходи судового контролю за виконанням рішень у спорах майнового характеру з можливістю стягнення судової неустойки у розмірі,

що не перевищує десять процентів річних від ціни позову з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення виконання, однак не довше трьох років, що має на меті убезпечити боржника від надмірного фінансового тягаря, спричиненого невиконанням судового рішення. Одночасно із цим запропоновано обмежити виконавця у праві накладати штраф на боржника якщо судом останнього зобов'язано подати звіт про виконання судового рішення. Для чого пропонується внесення змін у ст. ст. 453 ЦПК України та ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження»;

удосконалено:

- з метою уникнення термінологічної плутанини та змішування визначення штрафу, що накладається судом як основне або додаткове покарання у кримінальному судочинстві, штрафу як форми неустойки в розумінні ст. 549 ЦК України із штрафом як майновою санкцією, що застосовується судом до осіб, які не виконують, або неналежним чином виконують процесуальні обов'язки у цивільному, господарському, адміністративному чи кримінальному судочинстві, останній має бути визначений на законодавчому рівні саме в якості судового штрафу із внесенням відповідних змін до ст. 148 ЦПК України та інших процесуальних кодексів;

- класифікацію заходів процесуального примусу, за якою заходи процесуального примусу за процесуальною спрямованістю слід доповнити новими категоріями, до яких належить судовий штраф: заходи процесуального примусу, що забезпечують виконання процесуальних обов'язків та заходи процесуального примусу, що спрямовані на протидію зловживанню процесуальними правами;

- класифікацію різновидів астрента, яку можна здійснити за такими критеріями: 1) за суб'єктом, який ініціює застосування астренту: а) з ініціативи суду (Франція, Бразилія); б) з ініціативи стягувача (Польща, Бельгія, Нідерланди, Люксембург); 2) за наявності обмежень у максимальному розмірі астрента: а) без встановлених обмежень (Франція); б) зі встановленими обмеженнями (Польща); 3) за суб'єктом, на користь якого стягується астрент: а) на користь стягувача (Бельгія, Нідерланди, Франція, Італія, Бразилія); б) на користь держави або органів державної влади (Швейцарія, Німеччина, Іспанія); 4) за наявності обмежень у категоріях справ, в яких судове рішення може бути обтяжене астрентом: а) астрент може бути застосований у будь якій категорії справ; б) встановлені обмеження щодо застосування астрента у певних категоріях справ (Нідерланди, Італія);

дістали подальшого розвитку:

- з урахуванням практики ЄСПЛ у справах щодо відповідальності внаслідок критики суду сформульовано критерії, за якими національний суд має перевірити висловлювання особи на сумісність зі ст 10 ЄКПЛ: а) вислови мають розцінюватися не самі по собі, а в світлі справи в цілому, включаючи зміст висловлювань та контекст, у якому вони були зроблені (чи висловлена критика у судовому засіданні або процесуальних документах, чи висловлена поза судовим засіданням або у ЗМІ тощо); б) слід відмежовувати коментарі, спрямовані на те, як суддя вів провадження, від критики, зосередженій на загальних якостях судді (професійних, особистих чи інших) та прямих образ; в) слід враховувати мету критики: якщо критика судового рішення здійснюється з недоброчесними намірами та не відповідає суспільним інтересам, а лише призначена для приниження репутації

судді, це може бути рівнозначно неповазі; г) слід встановити наявність фактичного підґрунтя для різких висловлювань; д) слід враховувати статус порушника;

- пропозиції щодо впровадження можливості застосування судової неустойки як складової частини розгляду судом звіту про виконання судового рішення, що сприятиме стимулюванню боржника до швидкого виконання судового рішення та сприятиме процесуальній економії, збалансовуючи процесуальні можливості учасників виконавчого провадження;

- пропозиції щодо застосування судових штрафів на основі використання зарубіжного досвіду ґрунтуючись на законодавчих приписах ЦПК Польщі та Естонії щодо попередження учасника справи про необхідність припинення неналежної процесуальної поведінки, пропонується закріпити в ЦПК України необхідність попередження особи у разі виявлення судом ознак зловживання процесуальними правами що сприятиме припиненню зловживання або однозначному встановлюваності повторюваності поведінки, що стане безумовною підставою для накладення штрафу.

За змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами).

Здобувачка має 13 наукових публікацій, серед яких 4 статті опубліковано в наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також 9 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, та засіданнях круглих столів:

1. Петренко Н. Д. Штраф у цивільному процесуальному законодавстві Італії. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 6. С. 45-50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2023-6-8>.

2. Петренко Н. Д. Штраф за Цивільним процесуальним кодексом Німеччини. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 78-84. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.10>.

3. Петренко Н. Д. Штраф як форма відповідальності за неповагу до суду у Великобританії. *Juris Europensis Scientia*. 2024. № 1. С. 45-50. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2024.9>.

4. Петренко Н. Д. Штраф у цивільному процесуальному законодавстві країн Балтії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 95-100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/22>.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили свої зауваження:

Голова разової спеціалізованої вченої ради Ігор АНДРОНОВ, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», вказав, що робота актуальна, написана на цікаву тему, оскільки судові штрафи – це важлива

тема, яка потребує певні новели в цивільному законодавстві, стосовно судових штрафів, висловив думку, що цікавим є погляд не лише з позиції науковця, але і з позиції практикуючого судді, - як ці норми можна застосовувати, чи варто їх ще вдосконалювати, запроваджувати нові якісь штрафи у вигляді, наприклад, судової неустойки чи якоїсь іншої моделі. Вказав, що дисертантка досить ґрунтовно проаналізувала і законодавство інших європейських країн – дослідила які існують там моделі, яка там практика, поглянула чи якісь моделі варто залучати до нашого законодавства, а які не потрібно, дослідила великий об'єм наукової літератури, судової практики, вміло використала наукову методологію. Зазначив, що наукова новизна відповідає рівню дисертаційного дослідження, в роботі зроблено ґрунтовні висновки, які цілком кореспондують з поставленими в роботі завданнями.

Констатував, що заслухавши виступ і те, як дисертантка доповідає з представленої теми, відповідає ґрунтовно та виважено на поставлені запитання, не залишає в нього жодних сумнівів в тому, що здобувачка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», приєднався до думки колег, відзначив, що буде голосувати за таке присудження.

Рецензент Наталія ВОЛКОВА, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», відзначила, що критичні зауваження та пропозиції було викладено у письмовій формі у наданій рецензії та оголошено під час виступу, під час дискусії зазначила, що в дисертаційному дослідженні дуже чітко та логічно, послідовно викладено щодо існуючих проблем застосування штрафів в цивільному процесуальному законодавстві саме України, Підкреслила, що робота повністю відповідає всім вимогам, про що вже відзначалося, водночас відмітила достроковий захист, який довів той факт, що здобувачка володіє певними логічними, послідовними висловлюваннями щодо пропозицій, зауважень, зазначила, що дисертантка чітко та обґрунтовано відповідала на всі питання, які були зазначені офіційними опонентами, рецензентами.

Підвела підсумок, що не виникає сумнівів з приводу того, що здобувачка – той самий претендент, який має право та заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Підкреслила, що повністю задоволена роботою, виступом. Побажала не зупинятися на досягнутому, зважаючи на те, що дисертантка займає певну посаду, яка безпосередньо пов'язана з темою дослідження, тому висловила сподівання на отримання дисертанткою нових наукових досягнень не лише щодо сфери штрафів, а й щодо інших проблем. Констатувала, що на її думку, захист був достойним, який говорить про підтвердження ступеня, що здобувається.

Рецензент Ілля БУТ, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», виклав критичні зауваження та пропозиції у письмовій формі у наданій рецензії, яку оголошено під час виступу. У дискусії зазначив, що тематика дослідження актуальна не лише для цивільного процесу, хоча звернув увагу, що дисертантка у своїй роботі пропонує певні зміни і до Господарського процесуального кодексу України, і Кодексу адміністративного судочинства України, що підкреслює міждисциплінарний характер роботи, оскільки такий підхід та пропозиції можуть використовуватися і в господарському, і в адміністративному

судочинстві, впроваджені в науку господарського процесуального права, адміністративного судочинства тощо.

Констатував, що робота повністю заслуговує на позитивну оцінку, звернувся до колег з пропозицією підтримати роботу та голосувати позитивно щодо присудження ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент Тетяна ЦУВІНА, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, виклала критичні зауваження та пропозиції у письмовій формі у наданому відгуку та оголошено під час виступу. Під час дискусії відзначила, що в ході обговорення та захисту всі переконалися в позитивних висновках, які вже були оголошені членами разової спец ради до цього, тому, на думку офіційного опонента, результати захисту та результати роботи, яка виконана в результаті дослідження, дозволяє прийти висновку, що дослідження, представлене на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, самостійним. дисертантка оволоділа методологією наукових досліджень, робота має дуже велику актуальність у зв'язку зі змінами до процесуального кодексу.

Зробила висновок, що буде голосувати за присудження ступеня доктора філософії дисертантці, закликала присутніх підтримати здобувачку.

Офіційний опонент Олена ЗАХАРОВА, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного процесу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, зауваження виклала у наданому відгуку та оголосила під час виступу. У дискусії зазначила, що приєднується до тих всіх висловлювань та висновків, які було оголошено офіційним опонентом – Тетяною Андріївною, підкреслила, що коли дисертантка виступала, вона продемонструвала присутнім ті прогалини, які існують в цивільному процесуальному законодавстві, ті можливі зміни, які необхідні в цивільному процесуальному законодавстві, та проілюструвала можливість подальших дискусій з цієї проблематики. Вказала, що дуже давно займається цивільним процесом, тому з усією відповідальністю може відзначити, що санкції, штрафні санкції, - це ті традиції, які були притаманні цивільному процесуальному законодавству, вони просто на початку 90-х років зникли з текстів наших процесуальних кодексів, у зв'язку з запровадженням адміністративної відповідальності, але процесуальна доктрина розвивається і європейська, і в США, що ці норми не просто повертаються, а вони знаходять своє подальше вдосконалення і задля забезпечення уніфікації норм законодавства національного з процесуальними кодексами провідних європейських країн, ми повернулися до доктрини процесуальної відповідальності і на сьогодні вона потребує свого наукового обґрунтування. Зазначила, що дисертантка доклала чимало зусиль для вирішення поставлених перед нею завдань і проілюструвала оволодіння методологічними навичками в здійсненні даного дисертаційного дослідження і навіть окреслила можливі шляхи подальших наукових досліджень.

Підвела підсумок, що дисертаційна праця є завершеним змістовним, логічно та виважено побудованим дослідженням, робота наповнена багатьма пунктами наукової новизни, а одержані висновки, результати та пропозиції є науково значущими та доцільними у сучасних умовах. Констатувала, що Петренко Наталія

Дмитрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Наталії ПЕТРЕНКО ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Ігор АНДРОНОВ